

ביאור שיטת הרמב"ם בעניין מצות ישיבת ארץ ישראל

ידועה ומפורסמת השגת הרמב"ן במצוות עשה ד' על הרמב"ם, על שהשמיט מלמנות מצות ישיבת ארץ ישראל וירושתה בתוך תרי"ג המצוות. וכבר האריכו חכמי הדורות ביישוב דברי הרמב"ם, וכפי שהדברים מסוכמים בספר 'ארץ חמדה' יש כמה שיטות בדעת הרמב"ם: שיטת ה'מגילת אסתר', שבזמן הגלות בטלה מצווה זו; שיטת 'פאת השלחן', שהחויב הוא מדרבנן; שיטת ה'אבני נזר', שזה כלול במצות עשה של 'החרם תחרימם' דשבעה עממים וממילא זה דאורייתא; ושיטת הג"ש 'ישראל שם, דזה כלול בברכת הודאה על המזון.

ונראה לענ"ד דרך חדשה בביאור שיטת הרמב"ם, דמצות ישיבה בארץ ישראל קשורה קשר בל יינתק הכרחי לקיום חיי ציבור בעם ישראל ולא ייתכנו חיים כלליים ציבוריים מבלי לשבת בה. דהנה הרמב"ם בריש הלכות מלכים פוסק: שלוש מצוות נצטוו ישראל בשעת כניסתם לארץ — למנות להם מלך וכו'. ויש דרשה בספרי על הפסוק בפרשת שופטים (דברים יו, טו) 'מקרב אחיך' ולא מחוצה לארץ. ומפרש בעמק הנצי"ב שלא יהיה המלך בחוצה לארץ אלא מחויב לדור בארץ ישראל ובתוספתא בסנהדרין פ"ד תניא, אין מעמידין מלך בחוצה לארץ.

גמצאנו למדים, שאי אפשר לקיים את המצווה של העמדת מלך אלא אם כן יהיו בארץ, וזו מצווה חיובית שחייבים להעמיד מלך ולכוונן חיי ממלכה ציבוריים בישראל. לכן אפשר לומר, שבוה גקורת המחלוקת שבין הרמב"ן להרמב"ם: לדעת הרמב"ן, זו היא מצווה פרטית על כל יחיד ויחיד כפי שכתב — 'מתחייב כל אחד מאתנו, ואילו לדעת הרמב"ם, זו היא מצווה המוטלת על הציבור, שכלל ישראל חייב להימצא בארץ ואילו ביחס ליחיד הדין כמו אדם שאינו משתתף במצוות הציבור, כגון תפילה בציבור או מצווה אחרת שמפקיע מעליו את השתתפותו אולם אין עליו חיוב עצמי. ולא בחינם הביא הרמב"ם את כל הדין שלעולם ידור אדם בארץ ישראל בהלכות מלכים פ"ה, משום שהדירה שמה שייכת לקיום המלוכה וחיי ציבור בישראל.

ונראה להסביר יותר, דהנה כשם שאין לנו מצות עשה שאדם צריך לחיות, כך אין מצות עשה שהציבור צריך לחיות. כי זהו תנאי יסודי בכל החיובים של האדם מישראל, שאם לא יהיה לא יוכל לעבוד את השם, וכך חיי ציבור אפשריים רק בארץ, כפי שהרמב"ם בעצמו הגדיר זאת במצווה קנג, שהקב"ה הבטיח שלא ימחה אותות האומה לעניין קידוש החדשים בזמננו. שכן אם יצוייר שלא יהיו יהודים בארץ ישראל שלהם יש דין ציבור לא תהיה כל אפשרות בזמננו לקדש חדשים ולקבוע מועדים, וזה בקרא אי מחיית אותות האומה.

לכן הישיבה בארץ ישראל דומה לציווי שהציבור חייב וצריך לחיות ולהתקיים ולא שייך למנות את זה בתור מצווה פרטית דוה ענף מעצם קיומו של עמנו שבלי זה אין הוא בקרא עם ישראל חי. לפי זה מובן היטב מאמר תו"ל, 'שקולה ישיבת ארץ ישראל ככל התורה', שרק כאן מתגלה כל כוח חיותו של כלל ישראל בהנהגת ממלכה וחיי ציבור לאור התורה והמצוות.

סיכומו של דבר, הישיבה בארץ אינה מצווה פרטית, אלא זהו עצם היסוד של חיי עם ישראל. וכשם שזה מובן מאליו שעם ישראל צריך להמשיך לחיות ככה גם הישיבה בארץ ישראל היא היא החיים בעצמותם — 'אתהלך לפני ה' בארצות החיים'.